

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 111.081.2026, утвореної
рішенням Вченої ради Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова від 26.05.2026 року (протокол № 10)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Левенець Анжели Вікторівни

на дисертаційну роботу

Ковальчука Олега Миколайовича

на тему «**Адвокат як суб'єкт адміністративного права**»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за
спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження О. М. Ковальчука «Адвокат як суб'єкт адміністративного права» обумовлена тенденціями розвитку загалом національної правової системи та безпосередньо адміністративного права України. Адміністративне право, маючи публічно-правову природу, максимально втілює у життя принцип дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності суб'єктів публічного адміністрування. У зв'язку із цим, основними суб'єктами адміністративного права визнаються суб'єкти публічного адміністрування та приватні особи. Класифікаційний ряд суб'єктів адміністративного права на цьому не закінчується. Учасниками адміністративних правовідносин можуть бути і особи, які одночасно поєднують в собі ознаки публічних суб'єктів (органів державної влади та органів місцевого самоврядування) та приватних осіб (фізичних осіб та юридичних осіб приватного права). До таких суб'єктів адміністративного права можна віднести адвоката, міжгалузевий правовий статус якого дозволяє йому бути учасником різноманітних правовідносин, в тому числі, і

адміністративних правовідносин. Саме тому комплексне дослідження адвоката як суб'єкта адміністративного права є актуальним з наукової точки зору. Особливої уваги заслуговує прикладне значення дослідження, адже запропоновані у дисертації висновки та рекомендації можуть стати основою для вдосконалення теорії адміністративного права щодо визначення адміністративної правосуб'єктності, адміністративно-правового статусу та системи суб'єктів адміністративного права. У цьому аспекті роботу О. М. Ковальчука слід визнати своєчасною, змістовною та корисною як для науки, так і для практики.

При написанні дисертації було використано наукову базу, яку можна поділити на три блоки. Так, використовувались праці, в яких на загально-правовому та адміністративно-правовому рівнях розкривалися особливості участі адвоката в адміністративних правовідносинах, зокрема праці таких вчених, як О. Баїк, А. Бірюкова, А. Боровик, І. Боса, А. Гусейнлі, О. Джафарова, І. Жаботинський, В. Заборовський, А. Кириченко, Т. Курило, А. Романова, І. Файнгольд, В. Шевчук, Г. Яковлева і ін. Використовувались наукові джерела, в яких висвітлювалися загальні питання адміністративної правосуб'єктності, адміністративно-правового статусу і класифікації суб'єктів адміністративного права, зокрема праці таких науковців, як Т. Грекул-Ковалик, Н. Дибець, І. Діткевич, О. Донченко, І. Желтобрюх, Є. Кобко, М. Костів, А. Красавцев, В. Мороз, А. Нікітін, В. Січевлюк, О. Талдикін, А. Чуб і ін. Теоретичною основою для висвітлення проблем системи адміністративного права і його поділу на підгалузі, для порівняльної характеристики матеріальних, процедурних та процесуальних норм адміністративного права, а також для вирішення інших супутніх проблем теорії стали праці таких адміністративістів, як В. Бевзенко, В. Галунько, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Є. Курінний, Р. Мельник, О. Миколенко, С. Стеценко та ін.

Втім, як визначає здобувач, кожен із окреслених блоків наукових джерел характеризується фрагментарністю, дискусійністю, а в окремих

випадках і суперечливістю висвітлення адвоката як суб'єкта адміністративного права, що й зумовило проведення комплексного дослідження цієї проблематики.

Практичне значення дослідження. Дисертація О. М. Ковальчука має важливе практичне значення, обґрунтовані у дисертаційній роботі авторські висновки та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері, у нормотворчій та правозастосовній діяльності, а також у навчальному процесі. Слід зауважити, що дисертаційне дослідження О. М. Ковальчука виконане у межах науково-дослідної діяльності, що проводилася на кафедрі адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Зокрема, зміст дисертаційної роботи повністю відповідає науковому напрямку, визначеному у темі «Дослідження євроінтеграційних шляхів розвитку публічного та приватного права України» (номер державної реєстрації 0123U102371).

Це свідчить про органічну інтеграцію дослідження у загальний контекст наукових розвідок університету та його академічну вмотивованість.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Дисертаційна робота О. М. Ковальчука є цілісним, самостійним науковим дослідженням, у якому розглянуто надзвичайно актуальну та водночас складну тематику – визначення адвоката як суб'єкта адміністративного права. Представлені в роботі наукові положення, сформульовані автором висновки та пропозиції вирізняються внутрішньою логікою, є достатньо переконливими та аргументованими, а також спираються на ґрунтовну базу нормативних актів та доктринальні джерела.

Відповідний обсяг і різноманітність використаних джерел забезпечують високий рівень інформативного наповнення дисертації та підтверджують ґрунтовність проведеної наукової роботи. Заявлена в дисертаційній роботі мета, що полягала у розкритті особливостей адвоката як суб'єкта адміністративного права, у визначенні його місця в загальній

системі суб'єктів адміністративного права, у розробці нових теоретичних підходів до адміністративної правосуб'єктності та адміністративно-правового статусу адвоката, а також у вдосконаленні на цій підставі норм адміністративного законодавства, – реалізована у повному обсязі. Об'єкт і предмет дослідження узгоджені з метою дисертації.

Слід окремо відзначити методологічну базу дослідження, яка вирізняється логічністю та адекватністю поставленим завданням. Автор обґрунтовано використовує поєднання загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, що дозволило йому забезпечити комплексне розкриття поставленої проблематики. Доказом належної наукової апробації здобутих результатів є апробація основних положень роботи на 5-ти міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Дисертація вирізняється логічною структурованістю, дотриманням вимог до академічного стилю, послідовністю у викладенні матеріалу. Текст викладено державною мовою, чітко й граматично коректно. Обсяг, стиль і зміст дисертації відповідають вимогам, що ставляться до наукових кваліфікаційних праць такого рівня. Структура дисертаційної роботи включає вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 244 сторінки, із них основного тексту – 206 сторінок. У списку використаних джерел нараховується 190 найменувань.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок про її високий рівень наукової опрацьованості. Дисертант продемонстрував здатність до ґрунтовного аналізу джерел, належного осмислення складних аспектів проблематики, системного викладу матеріалу, а також сформулював виважені висновки та рекомендації, що відзначаються науковою цінністю.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота О. М. Ковальчука, присвячена проблематиці теоретичного обґрунтування участі адвоката в адміністративних правовідносинах. Наукова новизна одержаних результатів

проявляється в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням, яке присвячене аналізу адвоката як суб'єкта адміністративного права, вдосконаленню на цій підставі теорії адміністративного права про систему суб'єктів адміністративного права, про адміністративну правосуб'єктність і адміністративно-правовий статус адвоката, а також вдосконаленню норм адміністративного права, які закріплюють особливості участі адвоката в адміністративних правовідносинах.

У межах дослідження дисертант запропонував низку обґрунтованих висновків і конструктивних пропозицій, які становлять наукову та практичну цінність для подальшого розвитку теорії суб'єктів адміністративного права, адміністративної правосуб'єктності та адміністративно-правового статусу адвоката.

Серед елементів новизни варто відзначити аргументовану позицію щодо визначення місця адвоката в системі суб'єктів адміністративного права як суб'єкта, який одночасно поєднує в собі ознаки публічної і приватної особи.

Одним із важливих результатів дисертації є те, що здобувач надав критичний аналіз класифікацій суб'єктів адміністративного права, що пропонуються в наукових джерелах. Зокрема, на підставі аналізу різних класифікацій суб'єктів адміністративного права та критеріїв їх диференціації доведено, що більшість із них втратили або теоретичне значення, або практичне значення, або одночасно позбавлені як теоретичного, так і практичного значення. Зокрема: 1) частина класифікацій пропонується без визначення і обґрунтування якогось одного критерію диференціації; 2) є класифікації, які пропонують перелік логічно неузгоджених між собою елементів, що відбувається при використанні двох і більше критеріїв класифікації; 3) більшість із класифікацій мають високий рівень теоретичного абстрагування, що не дозволяє використовувати їх до всіх правових ситуацій, які виникають на практиці; 4) окремі класифікації не відповідають сучасним потребам теорії адміністративного права, а тому

визначаються такими, що втратили методологічні властивості в адміністративному праві (наприклад, класифікація суб'єктів на фізичних і юридичних осіб); 5) основні класифікації, що представлені в наукових джерелах, ігнорують існування такого специфічного учасника адміністративних правовідносин як адвокат (підрозділ 1.2).

Виділивши методологічні прийоми дослідження адвоката як суб'єкта адміністративного права, здобувач обґрунтував як логіку, так і структуру проведеного дослідження. Зокрема, для того, щоб розкрити специфіку участі адвоката в адміністративних правовідносинах у розділі 2 дисертації аналізуються: 1) критерії допуску адвоката до участі в адміністративних правовідносинах (адміністративна правосуб'єктність і всі її види); 2) загальні підходи до структури адміністративно-правового статусу, щоб в подальшому визначитись із набором елементів, що наповнюють адміністративно-правовий статус адвоката; 3) особливості прояву правового статусу адвоката в матеріальному, процедурному і процесуальному адміністративному праві. А враховуючи поділ адміністративного права на матеріальне, процедурне і процесуальне право в розділі 3 дисертації здійснюється детальний аналіз таких елементів структури адміністративно-правового статусу адвоката як права і обов'язки.

Зокрема, в дисертації обґрунтовується думка, що адміністративна процесуальна правосуб'єктність може мати два визначення: 1) загальне для всіх суб'єктів адміністративного судочинства; 2) спеціальне для конкретного суб'єкта чи групи суб'єктів, які об'єднані спільними ознаками. Якщо давати узагальнену характеристику адміністративної процесуальної правосуб'єктності (тобто для всіх суб'єктів адміністративного судочинства), то її варто визначати наступним чином: «Адміністративна процесуальна правосуб'єктність – це здатність особи мати та реалізовувати процесуальні права та обов'язки в адміністративному провадженні (адміністративному судочинстві та провадженні в справах про адміністративні правопорушення)». Спеціальне ж визначення адміністративної процесуальної

правосуб'єктності пропонується у ст. 43 КАС України, адже це визначення стосується лише групи учасників адміністративного процесу – сторін і третіх осіб адміністративного судочинства. На думку здобувача, загальне визначення адміністративної процесуальної правосуб'єктності стосується і такого учасника адміністративного провадження як представник і захисник, а також адвоката-представника і адвоката-захисника. Адвокат може бути представником чи захисником в процесуальному адміністративному провадженні якщо має адміністративну процесуальну правосуб'єктність (с. 127, 128).

Здобувач слушно звертає увагу на те, що процесуальні обов'язки адвоката, не урегульовані належним чином. Питання обов'язків адвоката-захисника і адвоката-представника у справах про адміністративні правопорушення пропонується вирішувати за аналогією закону, запозичуючи положення про адвоката-захисника в кримінальному процесуальному законодавстві, і адвоката-представника там само, адже вид адвокатської діяльності – захист, дає підстави припустити таку можливість. Питання обов'язків адвоката-представника в адміністративному судочинстві вирішене певним чином самим законодавством про адміністративне судочинство, а саме, адвокату-представнику в судовому розгляді публічно-правових спорів належать процесуальні обов'язки тієї особи із тим адміністративно-процесуальним статусом, яку він, адвокат, представляє в межах адміністративного судочинства (підрозділ 3.2).

Враховуючи наведене, слід визнати, що результати дисертаційного дослідження О. М. Ковальчука повною мірою відповідають вимогам, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Повнота викладення основних результатів дослідження в наукових публікаціях та апробація положень дисертації. Результати, викладені у дисертації, були належним чином апробовані та відображені в низці наукових публікацій, що відповідає чинним вимогам до оформлення результатів дисертаційного дослідження.

Автором підготовлено 10 наукових праць, у яких репрезентовано ключові положення, висновки та наукові ідеї, сформульовані в дисертації. Із них 5 опубліковано у фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а ще 5 – у вигляді тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Положення, що виносяться на захист, були апробовані у ході виступів дисертанта на 5 всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Це свідчить про цілісність, завершеність дослідження та дозволяє стверджувати, що отримані результати пройшли належну апробацію у професійному науковому середовищі.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційна робота О. М. Ковальчука пройшла перевірку на академічний плагіат, за результатами якої встановлено високий рівень оригінальності. На підставі ознайомлення зі змістом дисертації, а також результатами перевірки, можна зробити висновок, що у роботі відсутні порушення академічної доброчесності, а всі використані джерела коректно процитовані та належним чином оформлені.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дисертація О. М. Ковальчука, як і результати будь-якої іншої інтелектуальної, творчої та наукової роботи, містить дискусійні положення та висновки, які потребують додаткового обґрунтування чи пояснення з боку здобувача.

1. У підрозділі 1.3 дисертації здобувач не тільки пропонує своє бачення класифікації суб'єктів адміністративного права, яка враховує існування адвоката як учасника адміністративних правовідносин, а й класифікацію суб'єктів процедурного та процесуального адміністративного права. Яке теоретичне та практичне значення мають запропоновані здобувачем класифікації?

2. Здобувач в дисертації постійно акцентує увагу на тому, що провадження в справах про адміністративні правопорушення, на його думку, є процесуальним провадженням (с. 82). Ці думки здобувача потребують пояснення та додаткового обґрунтування.

Зазначені зауваження мають уточнюючий характер та не зменшують значення й важливість висновків дисертації.

Висновок по рецензованій дисертації.

Дисертаційне дослідження «Адвокат як суб'єкт адміністративного права» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством, а її автор – Ковальчук Олег Миколайович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доцент кафедри конституційного права та правосуддя

Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова,

кандидат юридичних наук, доцент

Анжела ЛЕВЕНЕЦЬ

*Підпис доцента кафедри
конституційного права та
правосуддя Анжели Левенець
завідує. Проректор І. Мелешко*

